

Grenzen aan de wijze van executie van geldvorderingen¹ (3)

Misbruik van bevoegdheid, de minst bezwaarlijke weg

In een viertal afleveringen worden de grenzen verkend die het recht stelt aan de wijze van executie van geldvorderingen. De eerste twee delen, gepubliceerd in Rechtshulp nummer 8/9 en in Rechtshulp nummer 10 van dit jaar, handelden over de regeling voor het beslag op loon en uitkering. Hieronder treft u deel drie aan. In dit deel wordt

het leerstuk misbruik van bevoegdheid en dan met name bij executie en beslag besproken. In het bijzonder zal aandacht worden besteed aan het feit dat een schuldeiser dient te handelen conform het beginsel van de minst bezwaarlijke weg. Deel vier van de reeks, te publiceren in Rechtshulp nummer 12 van dit jaar, zal eveneens handelen over misbruik van bevoegdheid en dan met name over de vraag in hoeverre het uitoefenen van pressie door een schuldeiser c.q. deurwaarder op een schuldenaar geoorloofd is.

Inleiding

Het komt zo nu en dan voor dat de rechter ingrijpt tijdens de executiefase. Oudelaar noemt niet limitatief een zestal gronden waarop dit kan gebeuren:²

1. het vonnis is op een of meer onderdelen onjuist;
2. het stuk waarop de executant zich beroept is geen executoriala titel;
3. de executoriala titel is onduidelijk;
4. de executoriala titel is geldig, maar geeft vooralsnog geen recht op executie (bijvoorbeeld een executoriala titel onder voorwaarde of tijdsbepaling);
5. de executoriala titel heeft door een latere gebeurtenis zijn (materiële) geldigheid verloren (er is bijvoorbeeld al aan het vonnis voldaan);
6. bezwaren tegen de wijze waarop een titel wordt geëxecuteerd; opportuniteit van de executie en misbruik van executiebevoegdheid.

In deze aflevering komt de laatstgenoemde grond voor ingrijpen tijdens de executiefase aan de orde, namelijk wanneer sprake is van misbruik van bevoegdheid. Na een inleiding op het leerstuk 'misbruik van bevoegdheid' en de betekenis daarvan voor het executie- en beslagrecht zal een afgeleide hiervan nader worden uitgewerkt, namelijk het beginsel van de minst bezwaarlijke weg. Het gaat dan om de betekenis van dit beginsel voor het recht van de schuldeiser om te kiezen welk executiemid-

del hij hanteert en op welk object en naar welke omvang hij beslag legt.

Het leerstuk misbruik van bevoegdheid

Misbruik van bevoegdheid veronderstelt dat het rechtssubject rechtens een bepaalde bevoegdheid heeft, maar dat onder de gegeven omstandigheden de uitoefening van die bevoegdheid ongeoorloofd is. Artikel 3:13 lid 2 Burgerlijk Wetboek noemt enuntiatief een drietal situaties waarbij sprake is van misbruik van bevoegdheid:

1. het uitoefenen van een bevoegdheid met geen ander doel dan een ander te schaden;
2. het uitoefenen van een bevoegdheid met een ander doel dan waarvoor zij is verleend;
3. indien men, in aanmerking nemende de onevenredigheid tussen het belang bij de uitoefening van een bevoegdheid en het belang dat daardoor wordt geschaad, naar redelijkheid niet tot die uitoefening had kunnen komen.

Bij het uitoefenen van een bevoegdheid met geen ander doel dan de ander te schaden is uiteraard sprake van misbruik van bevoegdheid. Ondanks de vanzelfsprekendheid en de eenvoud van dit criterium wordt er in de praktijk niet veel gebruik van gemaakt. Vaak zal degene die de bevoegdheid uitoefent wel enig gerechtvaardigd eigen belang hebben. Mocht dit niet zo zijn, dan zal het bewijs van het motief dat de bevoegdheid uitsluitend wordt gebruikt

om een ander te schaden, meestal een probleem zijn.

Het tweede criterium, het uitoefenen van een bevoegdheid met een ander doel dan waarvoor zij is verleend, is van belang bij doelgebonden bevoegdheden. Veel bevoegdheden zijn met een specifiek doel gegeven. Gebruikmaking van de bevoegdheid met een ander doel levert dan misbruik van bevoegdheid op. De bestuursrechtelijke equivalent is het 'verbod van détournement de pouvoir' (artikel 3:3 Algemene wet bestuursrecht). Beslag is bij uitstek een doelgebonden bevoegdheid, namelijk gericht om tot verhaal van een vordering te komen.

Tot slot het derde criterium: indien men, in aanmerking nemende de onevenredigheid tussen het belang bij de uitoefening van een bevoegdheid en het belang dat daardoor wordt geschaad, naar redelijkheid niet tot die uitoefening had kunnen komen. Het is dus niet voldoende dat er sprake is van onevenredigheid tussen het belang bij uitoefening van de bevoegdheid en het belang dat daarmee wordt geschaad. Vereist is immers dat degene die de bevoegdheid uitoefent gezien de onevenredigheid naar redelijkheid niet tot die uitoefening had kunnen komen. Dit veronderstelt dat de rechter slechts marginaal kan toetsen of de uitoefening van de bevoegdheid dermate onbillijk is, 'en wel zodanig dat ieder redelijk oordelend mens in het gegeven geval en in de positie van de rechthebbende tot dezelfde conclusie zal komen.'³ Verder is vereist dat degene die de bevoegdheid uitoefent, de bedoelde onevenredigheid kent of behoorde te kennen.⁴ In het executie- en beslagrecht zal het onevenredigheids criterium vooral aan de orde komen bij het recht van de schuldeiser om te kiezen welk executiemiddel hij gebruikt, op welke goederen hij verhaal neemt en naar welke omvang hij beslag legt. Verderop in dit artikel zal blijken dat het beginsel van de minst bezwaarlijke weg, een uitvloeisel van het onevenredigheids criterium, bepaalde grenzen stelt aan het keuzerecht van de schuldeiser.

Zoals gezegd zijn de in artikel 3:13 BW genoemde situaties waarbij sprake is van misbruik van bevoegdheid niet limitatief bedoeld. Voorzover mij bekend zijn in de jurisprudentie echter

nog geen andere criteria ontwikkeld. Watsoms in de jurisprudentie naar voren komt is dat verwezen wordt naar de eisen van redelijkheid en billijkheid. Er zijn dan ook veel raakvlakken. Volgens artikel 6:2 lid 2 BW is een tussen de schuldeiser en schuldenaar krachtens de wet, gewoonte of rechtshandeling geldende regel niet van toepassing, voorzover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn. Deze beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid kan er dus toe leiden dat onder bepaalde omstandigheden de schuldeiser een bevoegdheid niet kan c.q. mag uitoefenen. Volgens Rodenburg sluit de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid niet uit dat een partij in een verbintenisrechtelijke verhouding jegens de andere partij een beroep zou mogen doen op misbruik van bevoegdheid.⁵ Uit de nog te bespreken jurisprudentie blijkt dat meestal het leerstuk 'misbruik van bevoegdheid' wordt toegepast. Op zich begrijpelijk, want artikel 3:13 BW geeft voor misbruik van bevoegdheid duidelijke criteria.

Het leerstuk 'misbruik van bevoegdheid' houdt ook verband met het leerstuk 'onrechtmatige daad'. Een beslaglegger bijvoorbeeld maakt altijd inbreuk op het recht van iemand en dat is dan ook in beginsel onrechtmatig. Deze inbreuk vindt echter z'n rechtvaardiging in de bevoegdheid van de schuldeiser om beslag te leggen. Wanneer sprake is van misbruik van bevoegdheid, dan vervalt niet de bevoegdheid zelf, maar wel de legitimerende functie ervan. Er kan met andere woorden in het concrete geval geen beroep op de bevoegdheid worden gedaan en dus is er sprake van een onrechtmatige daad. Of de beslaglegger dan ook aansprakelijk is voor de door het beslag ontstane schade, is volgens Van der Kwaak afhankelijk van de vraag of de beslaglegger welbewust misbruik heeft gemaakt van zijn bevoegdheid. 'Dit is het geval als de beslaglegger ten tijde van de beslaglegging wist dan wel kon of behoorde te weten dat hij zijn bevoegdheid overschreed.'⁶

Specifieke betekenis van misbruik van bevoegdheid bij executie en beslag

Misbruik van bevoegdheid kent een bijzondere plaats in het burgerlijk procesrecht. Kenmer-

kend voor het burgerlijk procesrecht is dat het recht waarop een bevoegdheid wordt gebaseerd aanvankelijk nog onzeker is en naarmate de procedure vordert meer zeker wordt. De rol van misbruik van bevoegdheid is beperkter naarmate het recht waarop de bevoegdheid gebaseerd is meer vaststaand wordt.

Van der Kwaak onderscheidt voor het aan een bevoegdheid ten grondslag liggend recht verschillende maten van zekerheid: volstrekt onzeker, minder onzeker en volstrekt zeker. Volgens Van der Kwaak is de vraag of, en zo ja, in hoeverre de bevoegdheid van de beslaglegger vaststaat, bepalend voor beantwoording van de vraag welke bescherming zijn belangen en die van de beslagene verdienen.⁷

Wanneer er sprake is van een executoriaal beslag gebaseerd op een gerechtelijke uitspraak die in kracht van gewijsde is gegaan, staat de bevoegdheid van de beslaglegger in beginsel vast. 'Uitoefening van de bevoegdheid tot executoriale beslaglegging krachtens een in kracht van gewijsde gegane uitspraak of andere (niet betwiste) executoriale titel schept derhalve een vermoeden van rechtmatigheid ten gunste van de beslaglegger. Dat vermoeden kan alleen dan worden weerlegd, als geen welkend mens in redelijkheid tot die uitoefening had kunnen komen. De belangen van de beslaglegger verdienen in dat geval derhalve in het algemeen veel meer bescherming dan die van de beslagene.'⁸ Of er sprake is van misbruik van bevoegdheid kan dan door de rechter slechts marginaal worden getoetst. Wanneer er sprake is van conservatoir beslag, staat het recht waarop deze bevoegdheid gebaseerd is in het geheel niet vast. Daarover moet immers nog geprocedeerd worden. De belangen van de beslagene verdienen dan evenveel bescherming als die van de beslaglegger. Of er sprake is van misbruik van bevoegdheid dient door de rechter middels een volledige belangenafweging getoetst te worden. Wanneer de beslaglegger zijn bevoegdheid tot beslaglegging baseert op een rechterlijke uitspraak die weliswaar uitvoerbaar bij voorraad is verklaard, maar waartegen de beslagene in beroep is gegaan, staat het recht waarop de bevoegdheid gebaseerd is slechts gedeeltelijk vast. Volgens Van der Kwaak dient er dan voor volledige, noch voor marginale toetsing te worden geko-

zen, maar dient een tussenmaatstaf gehanteerd te worden, zoals bijvoorbeeld 'gebrek aan redelijk belang'.⁹

In de jurisprudentie is de mate van zekerheid van het recht dat aan de bevoegdheid van het beslag ten grondslag ligt en de invloed daarvan op de toetsing of er sprake is van misbruik van bevoegdheid, herkenbaar. In de situatie dat de beslaglegger zijn bevoegdheid baseert op een gerechtelijke uitspraak die uitvoerbaar bij voorraad is verklaard, maar waartegen de beslagene in beroep is gegaan, is het standaard-arrest Ritzen/Hoekstra¹⁰ van belang. Dit arrest handelt weliswaar over een ontruimingskwes- tie, maar is eveneens van betekenis voor andere executiegeschillen.¹¹ Volgens het arrest kan de rechter slechts de staking van de ontruiming bevelen, indien hij van oordeel is dat de executant, mede gelet op de belangen van de geëxecuteerde die door de ontruiming zullen worden geschaad, geen in redelijkheid te respecteren belang heeft bij gebruikmaking van zijn bevoegdheid om in afwachting van de uitslag van het hoger beroep tot tenuitvoerlegging over te gaan. De Hoge Raad noemt twee voorbeelden:

- indien het te executeren vonnis klaarblijkelijk berust op een juridische of feitelijke misslag;
- indien de ontruiming op grond van na dit vonnis voorgevallen of aan het licht gekomen feiten klaarblijkelijk aan de zijde van de geëxecuteerde een noodtoestand zal doen ontstaan, waardoor een onverwijld tenuitvoerlegging niet kan worden aanvaard.

Heemskerk vat dit arrest als volgt samen: 'De rechter in het executiegeschil, al of niet in kort geding, is gebonden aan de beslissingen gegeven door de rechter in het bodemgeschil, ongeacht of daartegen nog een rechtsmiddel openstaat. Hij moet de beslissing dus eerbiedigen en mag ze niet terzijde stellen, omdat hij een andere mening heeft. Op grond van feiten en omstandigheden, die de rechter in het bodemgeschil reeds in zijn vonnis heeft betrokken, mag de executierechter geen misbruik van bevoegdheid tot tenuitvoerlegging aannemen. Dit mag hij slechts op grond van na dat vonnis voorgevallen of aan het licht gekomen

feiten, afgezien van het geval dat het vonnis op een klaarblijkelijke vergissing berust.⁷¹²

Van de twee voorbeelden die de Hoge Raad noemt is de eerstgenoemde eigenlijk wel bijzonder. We kennen immers een gesloten systeem van rechtsmiddelen en een executiegeschil mag niet gebruikt worden als een verkapt appèl. Dit geldt temeer indien het vonnis dat ten uitvoer wordt gelegd in kracht van gewijsde is gegaan. In het arrest *De Wit/Van den Berg* heeft de Hoge Raad geoordeeld dat ook de bevoegdheid gebaseerd op een onherroepelijke rechterlijke uitspraak kan worden misbruikt, op grond waarvan de tenuitvoerlegging op de voet van artikel 438 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering kan worden verboden. De Hoge Raad voegt daaraan toe: 'In geval de onherroepelijke uitspraak niet in laatste ressort is gewezen zodat daartegen rekest civiel niet heeft opengestaan, kan bij de vraag of van zodanig misbruik sprake is, mede van belang zijn of die uitspraak klaarblijkelijk onjuist is tengevolge van door de executant in de procedure gepleegd bedrog. Een verbod tot tenuitvoerlegging als evenbedoeld kan evenwel niet worden gebaseerd op andere gronden dan misbruik van bevoegdheid.'⁷¹³

In geval van conservatoir beslag is slechts sprake van een gepretendeerd recht waarop de bevoegdheid tot beslaglegging is gebaseerd. Volgens de Hoge Raad moet de vraag of het leggen van een conservatoir beslag als vexatoir en daarom onrechtmatig moet worden aangemerkt, in beginsel worden beantwoord aan de hand van de concrete omstandigheden ten tijde van de beslaglegging, waaronder de hoogte van de te verhalen vordering, de waarde van de beslagen goederen en de eventueel onevenredig zware wijze waarop de schuldenaar door het beslag op een van die goederen in zijn belangen wordt getroffen.⁷¹⁴ Hier vindt derhalve een volledige belangenafweging plaats tussen die van de beslaglegger en die van de beslagene.

De minst bezwaarlijke weg

Een bijzondere vorm van misbruik van bevoegdheid fungeert als grens die gesteld kan worden aan het recht van de schuldeiser om te kiezen welk executiemiddel hij hanteert en op

welk object en naar welke omvang hij beslag legt. Alvorens op dit keuzerecht in te gaan, allereerst iets meer over de herkomst van het criterium waaraan het keuzerecht van de schuldeiser getoetst dient te worden: Het beginsel van de minst bezwaarlijke weg.

Het beginsel van de minst bezwaarlijke weg valt af te leiden uit het leerstuk 'misbruik van bevoegdheid' en wel uit het onevenredigheids-criterium: 'indien men, in aanmerking nemende de onevenredigheid tussen het belang bij de uitoefening van een bevoegdheid en het belang dat daardoor wordt geschaad, naar redelijkheid niet tot die uitoefening had kunnen komen' (artikel 3:13 BW).⁷¹⁵ Stel dat een schuldeiser de keuze heeft uit de hantering van twee bevoegdheden. De ene bevoegdheid is duidelijk meer bezwarend voor de schuldenaar dan de andere bevoegdheid. Wanneer de schuldeiser kiest voor de bevoegdheid die het meest bezwarend is voor de schuldenaar, zal er sprake zijn van misbruik van bevoegdheid indien:

- het belang van de schuldeiser voor de keuze van die bevoegdheid onevenredig is ten opzichte van het belang van de schuldenaar dat daardoor wordt geschaad, en;
- de schuldeiser bij deze onevenredigheid naar redelijkheid niet tot die uitoefening had kunnen komen.

Het beginsel van de minst bezwaarlijke weg is eveneens herkenbaar in het bestuursrecht. Nicolaï noemt bijvoorbeeld als uitgangspunt in het bestuursrecht 'de eis van minimale belangen aantasting'. 'Voor de uitoefening van de bevoegdheden en rechten door bestuursorganen impliceert dat uitgangspunt de erkenning van de grondregel dat belangen van de burgers niet méér mogen worden aangetast dan strikt noodzakelijk is en dat het bestuur (dus) telkens naar een oplossing dient te zoeken waarbij de aantasting zo gering mogelijk is.'⁷¹⁶ Dit beginsel is ook te vinden in de Algemene wet bestuursrecht. Volgens artikel 3:4 lid 1 Awb dient een bestuursorgaan de rechtstreeks bij het besluit betrokken belangen af te wegen, voorzover niet uit een wettelijk voorschrift of uit de aard van de uit te oefenen bevoegdheid een beperking voortvloeit. Deze formele eis wordt in lid 2 nader geconcretiseerd met het vereiste dat de voor belanghebbenden nadelige gevolgen

van een besluit niet onevenredig mogen zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen. Indien het een doel van een bestuursorgaan is om een vordering te verhalen, dan zal ze met een besluit daartoe hoe dan ook de belangen van de betreffende burger aantasten. De aantasting mag echter niet onevenredig zijn en daarvan is mijns inziens in ieder geval sprake indien het bestuursorgaan zonder veel extra inspanningen een duidelijk minder bezwaarlijk middel had kunnen hanteren. Het toepassingsbereik van artikel 3:4 Awb beperkt zich niet slechts tot besluiten in de zin van de Awb. Volgens artikel 3:1 lid 2 Awb is deze bepaling ook van toepassing op andere handelingen van bestuursorganen dan besluiten, voor zover de aard van de handelingen zich daartegen niet verzet. Dat de aard van de handeling zich ertegen verzet zal niet snel het geval zijn, gezien het voorbeeld dat in de Memorie van Toelichting wordt genoemd, namelijk dat het bestuur handelt in een situatie waarbij het kader wordt bepaald door een veelheid van privaatrechtelijke (rechts)personen en de overheid slechts een van de marktpartijen is.¹⁷ Dat de overheid ook voor haar privaatrechtelijk handelen gebonden is aan het publiekrecht, kan eveneens worden gebaseerd op artikel 3:14 BW: Een bevoegdheid die iemand krachtens het burgerlijk recht toekomt, mag niet worden uitgeoefend in strijd met geschreven of ongeschreven regels van publiekrecht.

Dus zowel in het privaatrecht als het publiekrecht geldt het beginsel van de minst bezwaarlijke weg. Voor de overheid geldt in het verkeer met burgers echter een strengere norm dan voor burgers onderling. Vereist voor een geslaagd beroep op misbruik van bevoegdheid is immers dat degene die de bevoegdheid uitoefent, de bedoelde onevenredigheid kent of behoorde te kennen.¹⁸ Dit 'behoren te kennen' is een objectivering van het subjectieve 'kennen'. Het gaat dan om de situatie dat ieder redelijk denkend mens de onevenredigheid zou hebben gekend. Dit veronderstelt op zich nog geen onderzoeksplicht. Voor bestuursorganen geldt echter op basis van artikel 3:4 Awb wel in bepaalde mate een onderzoeksplicht.

De minst bezwaarlijke weg en het keuzerecht van de schuldeiser

Artikel 435 lid 1 Rv bepaalt dat het een executant vrij staat tegelijkertijd beslag te leggen op alle voor beslag vatbare goederen, waartoe hij bevoegd is zijn vordering te verhalen. Dit veronderstelt een keuzerecht van de schuldeiser, namelijk:

- het recht van de schuldeiser om te kiezen of hij een in de wet geregeld executiemiddel gebruikt om zijn vordering te verhalen en zo ja, welk;
- het recht van de schuldeiser om te kiezen op welke goederen van de schuldenaar hij verhaal neemt;
- het recht van de schuldeiser om de omvang van het beslag te bepalen.

Kenmerkend voor dit keuzerecht is, dat er meerdere wegen te bewandelen zijn om uiteindelijk hetzelfde eindresultaat te behalen, namelijk verhaal van de vordering.

Volgens Van der Kwaak blijkt uit een wethistorische interpretatie van artikel 435 lid 1 Rv, dat het de bedoeling van de wetgever is geweest om het keuzerecht van de schuldeiser als uitgangspunt te nemen en niet tot absolute regel te verheffen.¹⁹ Onder omstandigheden kan er sprake zijn van misbruik van bevoegdheid indien de schuldeiser kiest voor een executiemiddel of een beslagobject dat onnodig bezwarend voor de schuldenaar is, of indien de schuldeiser kiest voor een omvang van het beslag die hoog is in verhouding tot de te verhalen vordering (bijvoorbeeld het gehele banksaldo voor een geringe vordering). Ook hier geldt dat hiervan eerder sprake zal zijn bij conservatoir dan bij executoriaal beslag.

De schuldeiser kan een keuze maken uit diverse executiemiddelen en is zelfs bevoegd om meerdere tegelijkertijd toe te passen. Een bepaald executiemiddel kan voor de schuldenaar extra bezwarend zijn ten opzichte van andere executiemiddelen, bijvoorbeeld vanwege de executiekosten die eraan verbonden zijn.

De schuldeiser heeft bijvoorbeeld de keuze tussen gebruikmaking van een executiemiddel, dan wel het verrichten van (meer) inspanningen om de schuldenaar ertoe te bewegen

de vordering 'vrijwillig' te voldoen. Gelet op de executiekosten zou het laatste de voorkeur verdienen. Uitgangspunt in het executie- en beslagrecht is echter dat de schuldeiser vrij is om na een bevel tot betaling de executorialie titel ten uitvoer te leggen. Onder omstandigheden is de schuldeiser wel gehouden om meer moeite te nemen om de schuldenaar tot betaling te bewegen en zou directe tenuitvoerlegging in strijd zijn met het beginsel van de minst bezwaarlijke weg en misbruik van bevoegdheid kunnen opleveren. Ik denk hierbij aan de volgende situaties:

1. de vordering is gering in verhouding tot de hoogte van de executiekosten;
2. de executieopbrengst (opbrengst na aftrek kosten) is gering in verhouding tot de hoogte van de vordering;
3. de executieopbrengst is erg hoog in verhouding tot de hoogte van de vordering;
4. een betalingsregeling wordt na lange tijd hieraan voldaan te hebben, een keer niet nagekomen.

Achtereenvolgens zullen deze vier situaties met de op zich geringe jurisprudentie die voorhanden is, nader worden toegelicht.

Ad. 1: Bij vorderingen met een geringe omvang zal gebruikmaking van één van de bij wet geregelde executiemiddelen ertoe kunnen leiden dat de executiekosten een veelvoud gaan bedragen van de hoofdsom. De hoogte van de meeste executiekosten zijn immers niet afhankelijk van de hoogte van de vordering. Op zich is dit ook niet zo vreemd, want de in het Deurwaardersreglement opgenomen executiekosten zijn gerelateerd aan de te verrichten werkzaamheden en die zijn niet afhankelijk van de hoogte van de vordering. In het geval van een disproportionele verhouding tussen de kosten en hoogte van de vordering kan mijns inziens van de schuldeiser worden verlangd dat hij de nodige inspanningen verricht om de schuldenaar ertoe te bewegen tot betaling over te gaan, bijvoorbeeld door middel van een of meerdere aanmaningen en eventueel een telefonische benadering.

Bijvoorbeeld: Een energiemaatschappij gaat over tot afsluiting van elektriciteit aangezien een termijn van f 65 niet is betaald. De President van de Rechtbank Zwolle wijst een vorder-

ing tot heraanluiting af met onder andere als overweging: 'Gezien de feitelijke gang van zaken kan immers niet worden geoordeeld dat gedaagde in dit geval overhaast naar het inderdaad ingrijpende middel van afsluiten heeft gegrepen. Geconfronteerd met het niet betalen door eiseres, heeft gedaagde verspreid over een periode van vijf maanden getracht in contact te komen met eiseres. Eiseres heeft op die pogingen op geen enkele manier gereageerd. Dat gedaagde daarop kennelijk heeft geconcludeerd dat een regeling in der minne niet tot de mogelijkheden behoorde, en tot afsluiting is overgegaan, is niet onredelijk.'²⁰

Ad. 2: Wanneer de executieopbrengst gering is in verhouding tot de hoogte van de vordering, kan dit onredelijk bezwarend zijn voor de schuldenaar. Dit is mijns inziens zeker het geval indien de executiekosten hoger zijn dan de opbrengst. Steun hiervoor is te vinden in een uitspraak van de Rechtbank Roermond, bekrachtigd door het Hof 's-Hertogenbosch, over een beslag op een inboedel. Het beslag werd gekwalificeerd als 'misbruik van bevoegdheid' omdat de executiekosten hoger waren dan de opbrengst.²¹ Of de beslaglegger ook een alternatief had, kwam in de overwegingen niet aan de orde. Hier wordt echter ook anders over gedacht. De Nationale Ombudsman oordeelt bijvoorbeeld over een executorialie verkoop door de Belastingdienst van een auto vanwege een naheffingsaanslag motorrijtuigenbelasting dat dit een behoorlijke gedraging is, ondanks het feit dat de executiekosten hoger waren dan de opbrengst. De Staatssecretaris voert voor de executorialie verkoop van de auto onder andere als argument aan dat de auto de oorzaak is van de aanslagen die herhaaldelijk niet worden voldaan.²² Naar mijn idee is dit in strijd met het verbod van détournement de pouvoir. Wil de wetgever om die reden auto's van de weghalen, dan zal hiervoor een aparte bepaling in de Wet op de Motorrijtuigenbelasting opgenomen moeten worden.

Ad. 3: Wanneer de schuldeiser beslag legt op een vermogensbestanddeel van de schuldenaar waarvan de waarde erg hoog is in relatie tot de hoogte van de vordering, zal dit extra nadelig zijn voor de schuldenaar. Wanneer er beslag op een (on)roerende zaak is gelegd, zal

de zaak in z'n geheel verkocht moeten worden, waarbij de executieopbrengst veelal geringer zal zijn dan de waarde in het economisch verkeer. Wanneer de schuldeiser geen extra inspanningen heeft verricht om de vordering op een minder bezwarende wijze te innen, kan een dergelijk beslag misbruik van bevoegdheid opleveren.

Bijvoorbeeld: De gemeente Utrecht heeft f 5000 aan gemeentelijke belastingen te vorderen. De schuldenaar beschikt slechts over een inkomen op bijstandsniveau en hij heeft ook nog andere schulden, zodat hij niet bereid is om meer te betalen dan f 75 per maand. De gemeente wil f 300 per maand. Aangezien ze het niet eens kunnen worden legt de gemeente beslag op de eigen woning met een executiewaarde van f 70.000. Volgens de President van de Rechtbank Utrecht is sprake van misbruik van bevoegdheid nu het beslag in dit geval buitenproportioneel is. De president neemt hierbij ondermeer in overweging dat:

- de voorgestelde betalingsregeling van f 75 vanwege het inkomen en de overige schulden reëel is;
- betrokkene dakloos zal worden en daarmee in een noodtoestand komt te verkeren indien de executie wordt voortgezet;
- in redelijkheid te verwachten is dat betrokkene een groot vermogensverlies zal leiden als gevolg van de openbare verkoop;
- op de gemeente als overheidslichaam, die niet met een particuliere schuldeiser is gelijk te stellen, de plicht rust om zich in te spannen om executie in een geval als dit te voorkomen.²³

De laatste overweging doet vermoeden dat indien het hier niet om de overheid maar om een particuliere schuldeiser zou gaan, de uitkomst anders zou zijn geweest. Ik heb hiervoor al aangegeven dat de normen voor de overheid bij de inning van schulden strenger zijn dan voor particuliere schuldenaren. In het onderhavige geval is het beslag in verhouding tot de hoogte van de vordering en gelet op de voorgestelde betalingsregeling dermate buitenproportioneel, dat mijns inziens bij een particuliere schuldeiser eveneens sprake zou zijn van misbruik van bevoegdheid.

Ad. 4: Wanneer een schuldenaar nadat de exe-

curatoriale titel is betekend, een betalingsregeling overeenkomt en deze ook nakomt en vervolgens een keer een betalingstermijn niet nakomt, dan is het prompt leggen van beslag, zonder voorafgaande herinnering of waarschuwing, mijns inziens onredelijk bezwarend. De schuldeiser is weliswaar in beginsel bevoegd om beslag te leggen, echter gezien de kosten die een dergelijk beslag voor de schuldenaar met zich brengt en gelet op de welwillendheid van de schuldenaar om de vordering te voldoen, dient eerst op een minder bezwarende wijze getracht te worden de schuldenaar de niet betaalde termijn alsnog te laten betalen, bijvoorbeeld door een aanmaning te sturen.

Naast de keuze tussen gebruikmaking van een executiemiddel, dan wel (meer) inspanningen verrichten om de schuldenaar ertoe te bewegen de vordering 'vrijwillig' te voldoen, heeft de schuldeiser bovendien de keuze uit verschillende executiemiddelen en beslagobjecten. In verband hiermee is het de vraag of beslag op de inboedel al dan niet meer bezwarend is dan beslag op loon. Beslag op de inboedel zal, indien het tot een executoriale verkoop komt, meer kosten met zich brengen dan beslag onder derden. Onder oud recht is jurisprudentie te vinden waarbij beslag onder derden jegens de derde misbruik van bevoegdheid oplevert. Een schuldeiser legt inzake een vordering van f 39,46 executoriaal derdenbeslag. Destijds (1977) diende de derde-beslagene een verklaringsprocedure te starten met alle extra kosten van dien, die vervolgens in mindering konden worden gebracht op het geld dat afgedragen diende te worden. De Rechtbank was van oordeel dat de schuldeiser misbruik van procesrecht maakt door de derde-beslagene op te zaden met een kostbare procedure, terwijl hij evengoed beslag op een of meer roerende zaken onder de schuldenaar had kunnen leggen.²⁴ Onder huidig recht wordt de derde-beslagene niet met een kostbare procedure belast en zal een beslag jegens de derde op die grond geen misbruik van bevoegdheid opleveren.

Mijns inziens is heden ten dage beslag op niet bovenmatige inboedel van particuliere schuldenaren verreweg meer bezwarend, dan beslag onder derden. De executieopbrengst blijft

immers veelal ver achter bij de vervangingswaarde en betrokkene dient toch weer de noodzakelijke spullen aan te schaffen. Bovendien zijn er veel meer executiekosten mee gemoeid.

De meeste jurisprudentie over de keuze van het executiemiddel c.q. beslagobject heeft betrekking op conservatoir beslag. Zo overweegt de President van de Rechtbank Middelburg in een geval van conservatoir beslag: 'De mate van hinderlijkheid kan een rol spelen bij de beoordeling van de vraag of het beslag al dan niet terecht gelegd is. Zo zal beslaglegging op bedrijfsvoorraden en voor de bedrijfsvoering gebruikte banktegoeden in het algemeen minder snel acceptabel zijn dan beslaglegging op niet direct voor vervreemding in aanmerking komend roerend of onroerend goed.'²⁵

Naast de keuze uit executiemiddelen en beslagobjecten is de vraag nog van belang of de beslaglegger zijn beslag qua omvang dient te beperken tot de hoogte van de vordering. In het geval van derdenbeslag geldt volgens de Hoge Raad als regel dat het beslag onbeperkt wordt gelegd.²⁶ Dit betekent bijvoorbeeld dat bij beslag op een bankrekening het gehele saldo onder het beslag valt en daarmee geblokkeerd wordt, ook al is de vordering waarvoor beslag wordt gelegd veel lager. In hetzelfde arrest geeft de Hoge Raad aan dat de beslaglegger het beslag mag beperken. Dit kan de beslaglegger doen door bij het derdenbeslag een maximumbedrag aan te geven.²⁷ Het is echter de vraag of de beslaglegger onder bepaalde omstandigheden, bijvoorbeeld bij een geringe vordering, gehouden is om het beslag te beperken. De Nationale Ombudsman oordeelt over een kwestie waarbij de Belastingdienst beslag legt op het gehele banktegoed van f 1200 voor een vordering van f 160, dat het beslag disproportioneel is. De belastingdienst had kunnen volstaan met een beslag op een bedrag ter hoogte van de vordering op dat moment, eventueel vermeerderd met in redelijkheid te verwachten nadere kosten en rente.²⁸

We hebben gezien dat onder omstandigheden van de beslaglegger mag worden verwacht dat hij bij zijn keuzes rekening houdt met de belangen van de schuldenaar. Dit gaat echter niet

zo ver dat hij af hoeft te zien van verdere invordering. Anders zou dit immers in het extreme geval tot gevolg kunnen hebben dat:

- vanwege de hoogte van de executiekosten juist geringe vorderingen onbetaald blijven;
- schuldenaren die over geringe vermogensbestanddelen beschikken vrijelijk schulden kunnen maken, omdat de executieopbrengst van deze vermogensbestanddelen toch gering zijn in verhouding tot de hoogte van de vordering;
- schuldenaren met alleen waardevolle vermogensbestanddelen vrijelijk geringe schulden kunnen maken, omdat de executieopbrengst erg hoog is in verhouding tot de hoogte van de vordering.

In de jurisprudentie is deze vrees voor een tanende betalingsmoraal van schuldenaren terug te vinden. Een inwoner van de gemeente Maassluis heeft een aanslag rioolrechten te laat betaald en de aanmaningskosten ad f 10 niet betaald omdat hij naar zijn zeggen de aanmaning niet heeft ontvangen. De gemeente vaardigt vanwege de niet betaalde aanmaningskosten een dwangbevel uit, waartegen betrokkene vervolgens bezwaar aantekent dat de gemeente ongegrond verklaart. In beroep komt het Hof tot het oordeel dat het besluit om f 10 te innen door middel van een dwangbevel, althans daarvoor f 50 in rekening te brengen, op basis van artikel 3:4 Awb volstrekt onevenredig is in verhouding tot het met het besluit te dienen doel (de invordering van het onbetaald gebleven tientje).²⁹ Daarna volgt een uitspraak van de Hoge Raad, een terugverwijzing en weer een uitspraak van de Hoge Raad. Centraal hierbij staat het invorderingsbeleid van de gemeente dat ter handhaving van de betalingsdiscipline, behoudens bijzondere omstandigheden die tot afwijking daarvan nopen, ook openstaande bedragen die in gevolge de Kostenwet in rekening worden gebracht, ingevorderd zullen worden. De Hoge Raad overweegt: 'Van de veronderstelling dat, indien bekend wordt dat de gemeente steeds afziet van invordering van een na betaling van de hoofdsom resterend bedrag in de orde van f 10, in het algemeen de neiging tot tijdige betaling van belasting ter voorkoming van het belopen van vervolgingskosten zal afnemen, kan niet

worden gezegd dat deze zo weinig voor de hand ligt, dat de gemeente haar in redelijkheid niet aan haar invorderingsbeleid ten grondslag mag leggen.³⁰

Dus het belang van de gemeente bij inning van de *f* 10 gaat verder dan de inning van het bedrag zelf, namelijk handhaving van de betalingsdiscipline van al haar inwoners en dat belang kan volgens de Hoge Raad de marginale redelijkheidstoets doorstaan.

De minst bezwaarlijke weg bij de inning van WAHV-sancties

Het meest duidelijk komt het beginsel van de minst bezwaarlijke weg bij de keuze van het executiemiddel naar voren bij de wijze van verhaal van sancties in de zin van de Wet Administratieve Handhaving Verkeersvoorschriften (WAHV). In deze wet zijn twee vormen van verhaal geregeld, namelijk verhaal met (artikel 26 WAHV) en verhaal zonder dwangbevel (artikel 27 WAHV). De Officier van Justitie moet kiezen welke vorm van verhaal hij hanteert bij de inning van de administratieve sancties. Bij verhaal met dwangbevel vaardigt de Officier van Justitie een dwangbevel uit dat vervolgens op eenzelfde wijze ten uitvoer wordt gelegd als een vonnis (betekening van het dwangbevel door een deurwaarder en vervolgens de verschillende handelingen die nodig zijn om beslag onder de schuldenaar of onder derden te leggen). Verhaal zonder dwangbevel geschiedt door een schriftelijke kennisgeving van de Officier van Justitie aan de in artikel 27 lid 1 WAHV genoemde derde en betekening hiervan aan degene aan wie de administratieve sanctie is opgelegd. Verhaal met dwangbevel strekt zich in beginsel uit tot alle goederen van de schuldenaar, terwijl verhaal zonder dwangbevel zich beperkt tot vermogensbestanddelen bij derden en dan nog slechts inkomsten uit arbeid, pensioenen en andere periodieke uitkeringen en tegoeden bij een kredietinstelling.

Aan verhaal met dwangbevel zijn in vergelijking met verhaal zonder dwangbevel een aantal nadelen verbonden. Het Kantongerecht Zwolle noemt twee nadelen:³¹

- verhaal met dwangbevel is duurder voor de schuldenaar;
- verhaal met dwangbevel is ingrijpender, omdat dit kan leiden tot openbare verkoop

van goederen, waarbij de opbrengst doğaans achter zal blijven bij de vervangingswaarde van de goederen.

Aanvankelijk waren er voor de schuldenaar geen kosten verbonden aan verhaal zonder dwangbevel. Met ingang van 30 juni 1997 is er een achtste lid aan artikel 27 WAHV toegevoegd, waarin is geregeld dat de kosten van verhaal zonder dwangbevel *f* 50 bedragen.³² Ook dit bedrag is nog zeer laag in verhouding tot de kosten die verbonden zijn aan verhaal met dwangbevel (betekening + derdenbeslag = *f* 500).

De Officier van Justitie heeft derhalve de keuze tussen een ingrijpend en een minder ingrijpend middel. De rechter kan deze beslissing volgens de Hoge Raad slechts marginaal toetsen: 'De beleidsvrijheid die de wetgever met betrekking tot dit verhaal aan de Officier van Justitie heeft gelaten brengt mee dat de juistheid van diens beslissing daaromtrent in het algemeen niet door de rechter kan worden getoetst, behoudens in het geval dat zich strijd voordoet met beginselen van behoorlijk bestuur.'³³ In een aantal uitspraken komt de Hoge Raad tot het oordeel dat de keuze voor verhaal met dwangbevel in plaats van zonder dwangbevel onder de gegeven omstandigheden in strijd is met beginselen van behoorlijk bestuur. Het gaat dan bijvoorbeeld om de volgende situatie.

A heeft de administratieve sanctie die hij van het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB) heeft ontvangen niet op tijd betaald. Hij ontvangt vervolgens een aanmaning met daarop een verhoging van de sanctie met 25% (artikel 23 lid 2 WAHV). A betaalt het bedrag pas na de vervaldatum, met het gevolg dat hij nog een tweede aanmaning ontvangt met een verhoging van 50% (artikel 25 lid 1 WAHV). Deze verhoging betaalt hij niet omdat hij denkt dat zijn betaling en het verzenden van de tweede aanmaning elkaar hebben gekruist. De Officier van Justitie vaardigt een dwangbevel uit, met alle kosten van dien. Betrokkene gaat in verzet bij het Kantongerecht en krijgt daar gelijk, omdat de Officier van Justitie gehandeld heeft in strijd met beginselen van behoorlijk bestuur. De Officier van Justitie tekent cassatie aan,

echter zonder succes. De Hoge Raad acht de volgende omstandigheden van belang:

- de geringe omvang van het nog verschuldigde bedrag;
- dat de sanctie met de eerste verhoging is betaald voordat de tweede aanmaning met de tweede verhoging door betrokkene is ontvangen.

Vanwege deze omstandigheden dient de Officier van Justitie gebruik te maken van zijn bevoegdheid om conform artikel 27 WAHV te verhalen. Voorzover hij door die betaling al niet beschikte over de voor het verhaal op de voet van artikel 27 WAHV benodigde gegevens mocht de Officier van Justitie er redelijkerwijze niet van uitgaan dat niet alsnog hetzij van de betrokkene betaling van het verschuldigde bedrag zou kunnen worden verkregen, hetzij de voor artikel 27 WAHV benodigde gegevens ter beschikking konden komen, aldus de Hoge Raad.³⁴

Normaal gesproken zal het CJIB over het bankrekeningnummer van de schuldenaar beschikken indien een deel van de sanctie is betaald, zodat er zonder een dwangbevel verhaald kan worden op de bankrekening. Het is echter ook mogelijk dat er geen bankrekeningnummer bekend is, bijvoorbeeld omdat het bedrag via storting is voldaan. Of er is wel een bankrekeningnummer bekend, maar dit is van iemand anders, dat wil zeggen een derde heeft de sanctie betaald. Volgens de hierboven vermelde uitspraak van de Hoge Raad mag het CJIB onder de genoemde omstandigheden er niet van uitgaan dat niet alsnog van betrokkene betaling van het bedrag kan worden verkregen, bijvoorbeeld door nogmaals een aanmaning te versturen, of dat alsnog de voor artikel 27 WAHV benodigde gegevens kunnen worden verkregen van betrokkene zelf, of via de Belastingdienst. De Nationale Ombudsman neemt een soortgelijk standpunt in en betreft daar nog bij de extra lasten aan de zijde van het CJIB: 'In dit soort gevallen dienen financiële en efficiency-overwegingen van de zijde van het CJIB niet op voorhand het gebruik van de bevoegdheid van de leden a. en b. van artikel 27 WAHV uit te sluiten.'³⁵

De onderzoeksplicht van de Officier van Justitie

is niet onbegrensd. Zo mag de Officier van Justitie, indien degene die aanmaningen heeft ontvangen nergens op reageert, ervan uitgaan dat betrokkene ook niet zal reageren op een verzoek om ten behoeve van het verhaal bepaalde gegevens te verstrekken. De uitvaardiging van een dwangbevel is dan niet in strijd met beginselen van behoorlijk bestuur.³⁶

Het voorgaande geldt eveneens voor het strafrechtelijk equivalent geregeld in de artikelen 575 en 576 Wetboek van Strafvordering. Op het besluit van de Officier van Justitie om de boete te verhalen met een dwangbevel is echter de Algemene Wet Bestuursrecht niet van toepassing. Volgens artikel 1:6 aanhef en onder a Awb is deze wet niet van toepassing op de opsporing en vervolging van strafbare feiten, alsmede de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen. Dit neemt niet weg dat ook in het strafrecht op grond van beginselen van behoorlijk bestuur gekozen dient te worden voor de minst bezwaarlijke weg.

Voor mijn werkzaamheden in het sociaal raadslidenwerk heb ik namens een cliënt bij de rechtbank verzet aangetekend tegen de uitvaardiging van een dwangbevel voor de tweede verhoging van een boete. De Officier van Justitie heeft namelijk een dwangbevel uitgevaardigd terwijl het bankrekeningnummer bij het CJIB bekend is. De Rechtbank heeft het verzet ongegrond verklaard met als overweging dat de wetgever de Officier van Justitie de keuze heeft gelaten uit twee vormen van verhaal en dat het niet aan de rechter is om deze keuze te toetsen. Tegen deze beschikking heb ik namens mijn cliënt beroep in cassatie ingesteld. De Hoge Raad komt tot de vaststelling dat de Officier van Justitie bij zijn keuze gebonden is aan beginselen van behoorlijk bestuur en dat de rechter de keuze van de Officier van Justitie aan deze beginselen kan toetsen. 'Het oordeel van de Rechtbank geeft geen inzicht in haar gedachtegang. Indien zij heeft geoordeeld dat het haar niet vrijstaat de onderhavige beslissing tot het nemen van verhaal te toetsen aan beginselen van behoorlijk bestuur, heeft zij miskend hetgeen hiervoor (...) is vooropgesteld. Indien zij daaraan niet heeft voorbijgezien, maar heeft geoordeeld dat de wijze waarop in de onderhavige zaak verhaal is genomen

geen strijd met die beginselen oplevert, dan is dat oordeel zonder nadere motivering, die ontbreekt, niet begrijpelijk, gelet op het ten tijde van het uitvaardigen van het dwangbevel nog verschuldigde bedrag en in aanmerking genomen dat de Officier van Justitie, naar in cassatie moet worden aangenomen, op dat tijdstip beschikte over het bankrekeningnummer van de veroordeelde, zodat dat bedrag langs de minder bezwarende weg van artikel 576 Sv had kunnen worden geïnd.¹

André Moerman

Mr. A.J. Moerman is o.a. werkbegeleider sociaal raadslidenwerk bij Welzijn Arnhem

Noten

- 1 Dit artikel is een bewerking van een gelijknamige afstudeerscriptie Nederlands recht.
- 2 Oudelaar, H., *Civielrechtelijke executiegeschillen*, Arnhem, 1992, p. 317-322.
- 3 Rodenburg, P., *Misbruik van bevoegdheid*, Deventer: Kluwer 1985, p. 50.
- 4 HR 21 mei 1999, NJ 1999, 507.
- 5 Rodenburg 1985, p. 61.
- 6 Kwaak, D.J. van der, 'Uitgangspunten voor toepassing van het rechtsmisbruik en de onrechtmatige daad in het beslagrecht', *Trema*, 2000, nr. 1, p. 12.
- 7 Kwaak, D.J. van der, *Het rechtskarakter van het beslagrecht*, Deventer: Kluwer: 1990, p. 135.
- 8 Van der Kwaak 1990, p. 136.
- 9 Van der Kwaak 1990, p. 136.
- 10 HR 22 april 1983, NJ 1984, 145.
- 11 Eveneens Oudelaar, H., *Recht halen; inleiding in het executie- en beslagrecht*, Deventer: Kluwer 2000, p. 27.
- 12 Noot bij arrest HR 22 april 1983, NJ 1984, 145. Zie ook over dit arrest: Oudelaar 1992, p. 272 e.v.
- 13 HR 5 november 1993, NJ 1994, 154.
- 14 HR 24 november 1995, NJ 1996, 161.
- 15 Eveneens: Rodenburg 1985, p. 57.
- 16 Nicolai, P., e.a., *Bestuursrecht, Factotum*, Amsterdam, 1997, p. 24.
- 17 Daalder, E., G.R.J. de Groot, *Parlementaire geschiedenis van de Algemene wet bestuursrecht, Eerste tranche (wet van 4 juni 1992, Stb. 315)*, p. 189.
- 18 HR 21 mei 1999, NJ 1999, 507.
- 19 Van der Kwaak 1990, p. 124-125.
- 20 Pres. Rb. Zwolle 29 augustus 1996, KG 1996, 313.
- 21 Pres. Rb. Roermond 4 juni 1998, NJ 1999, 744 (be-

krachtigd door Hof's-Hertogenbosch 21 januari 1999).

- 22 N.o. 6 mei 1994, rapport 94/273.
- 23 Pres. Rb. Utrecht 13 september 1994, Prg 1994, 4180. Zie ook N.o. 1 maart 1999, rapport 99/079, waarbij beslag op een dure auto in relatie tot de hoogte van de vordering behoorlijk werd bevonden, met de overweging dat de belastingdienst voldoende stappen heeft ondernomen om met betrokkene in contact te komen en voldoende tijd heeft gegeven om te reageren op de verzonden stukken.
- 24 Rb. Almelo 28 november 1979, NJ 1980, 421 en Prg 1981, 1538.
- 25 Pres. Rb. Middelburg 7 september 1984, KG 1984, 297. Zie voor de keuze van het beslagobject bij conservatoir beslag eveneens Pres. Rb. Haarlem 11 oktober 1988, KG 1988, 439 en Pres. Rb. Zutphen 21 juli 1988, KG 1988, 325 en Pres. Rb. Breda 18 november 1985, KG 1986, 5.
- 26 HR 29 november 1974, NJ 1975, 426.
- 27 Van der Kwaak 1990, p. 147.
- 28 N.o. 3 augustus 1989, rapport 89/522, VN 1989, 2581.
- 29 Hof's-Gravenhage 17 december 1996, elro-nr: AA4358.
- 30 HR 7 juni 2000, elro-nr. AA6124 (rechtspraak.nl) Zie voor de overige uitspraken in deze kwestie., HR 18 maart 1998, elronr.: AA2478, Hof Amsterdam 11 september 1998, elro-nr: AA6125 (rechtspraak.nl).
- 31 Ktg. Zwolle 1 april 1992, NJ 1992, 807.
- 32 Stb. 1997, 212. Iwtr. 30-06-1997, Kamerstukken: 23 689.
- 33 HR 17 juli 1995, NJ 1996, 22.
- 34 HR 17 juli 1995, VR 1996, 16, zie ook HR 4 juni 1996, NJ 1996, 631 en HR 26 oktober 1993, NJ 1994, 160 en voor een oordeel van de Nationale ombudsman: N.o. 12 juli 1996, rapport 96/311.
- 35 N.o. 24 september 1997, rapport 97/411. In deze zaak staat het volgende centraal: de sanctie en 1e verhoging wordt door een kennis betaald. CJIB gaat over tot verhaal met dwangbevel van 2e verhoging ad. f 31,25. De totale kosten na derdenbeslag lopen op tot f 694,94. De N.o. is gelet op de oorspronkelijk kleine vordering en op de getoonde bereidheid tot betalen van oordeel dat van het CJIB meer inspanning mag worden verwacht om met gebruikmaking van alle mogelijkheden van artikel 27 WAHV, verhaal zonder dwangbevel toe te passen.
- 36 HR 24 mei 1994, VR 1994, 215.